

Πηγές Αώου και χωριά ανατολικού Ζαγορίου

Κρυμμένες ομορφιές,
φύση και παράδοση,
πέτρα και νερό
σε αρμονική συνύπαρξη

ΚΕΙΜΕΝΟ:
Αντιγόνη Σδρόλια

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ:
Άννα Καλαϊτζή

Με το αυτοκινούμενο σπίτι μας, το Campervan Odyssey, λίγο πριν τον Δεκαπενταύγουστο, ξεκινήσαμε με προορισμό το ανατολικό Ζαγόρι. Σε αυτή την πλευρά του Ζαγορίου λίγα είναι τα καταλύματα. Καθώς τα χωριά του δεν έχουν αξιοποιηθεί τουριστικά όσο τα υπόλοιπα κοσμοπολίτικα χωριά του δυτικού και κεντρικού Ζαγορίου, η λύση της αυτοκινούμενης διαβίωσης υπήρξε ιδανική. Φορτώσαμε τις ζακέτες μας και τα φθινοπωρινά μας, καθότι το Ζαγόρι τον Αύγουστο μήνα είναι αρκούντως δροσερό, φορτίσαμε τις συσκευές μας και ξεχυθήκαμε για ένα ακόμη road trip, ένα ακόμη ταξίδι δρόμου. Στον δρόμο από Καλαμπάκα προς Μέτσοβο, ανάμεσα στις τόσες αποχρώσεις του πράσινου, πριν βγούμε στην Εγνατία, κάναμε την απαραίτητη στάση για ξεκούραση και

Περιήγηση

Μια τεχνητή λίμνη με ομορφιά φυσική στις πηγές του Αώου, πέτρινα γιοφύρια που εξακολουθούν να στέκονται έστω και χωρίς τους διαβάτες τους, κρήνες πέτρινες κι αυτές, νερόμυλοι και νεροτριβιές, πλατάνια υπεραιωνόβια, μια παραμυθένια λίμνη με νούφαρα, πίτες όλων των λογίων και κλαρίνα ηπειρώτικα. Θα τα βρεις όλα στο ανατολικό Ζαγόρι. Τον χειμώνα βρίσκεται σε γάρκη, αλλά το καλοκαίρι ζωντανεύει, κάνει αισθητή την παρουσία του με τα πανηγύρια και τις παραδόσεις του.

Καφενείο «Ανάληψη», ταβέρνα και μπακάλικο μαζί, από το 1948, ιδανική στάση για παραδοσιακά προϊόντα και πειρώτικη πίτα

Όμορφες καλλιέργειες, περιποιημένες, με τη γεωμετρία σύμμαχο, σε περιβάλλον ειδυλλιακό

ανεφοδιασμό στην περιοχή Ανάληψη. Αφού γεμίσαμε τα παγούρια μας με γάργαρο νερό από την πέτρινη βρύση, περάσαμε απέναντι στην «Ανάληψη». Καφενείο, ταβέρνα και μπακάλικο μαζί, από το 1948, ιδανική στάση για κρασί και πίτα πειρώτικη. Μέσα στην ψυχιά της φύσης οι ήχοι από συνομιλία πουλιών μάς ξεκούφαναν. Όμως η στικομυθία δεν προερχόταν από τα δέντρα αλλά από ξύλινα κλουβιά τοποθετημένα αντικριστά. Λες και ήμαστε ανάμεσα σε πυρά τιτιβισμάτων και κελαιδισμών. Συνεχίζοντας τη διαδρομή, προσπερνάμε το Μέτσοβο και κατευθυνόμαστε προς το χιονοδρομικό κέντρο. Στόχος μας οι πηγές του Αώου.

Ο υδροηλεκτρικός σταθμός πηγών Αώου

Το οροπέδιο Πολιτσές είναι ένας τόπος που ανέκαθεν είχε μεγάλη γεωγραφική σημασία. Ήταν το σπουδαιότερο πέρασμα από την Ήπειρο προς τη Μακεδονία, ενώ στα χρόνια της Τουρκοκρατίας αποτέλεσε στρατιωτικό σταθμό, «καραούλι». Εκεί, μεταξύ των ετών 1981 – 1990, κατασκευάστηκε ένα μεγάλο υδροηλεκτρικό έργο, με σκοπό την εκμετάλλευση μέρους του νερού από τις πηγές του Αώου για παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας. Το μεγαλείο της φύσης διαμορφώνει τοπία ασύλληπτης ομορφιάς, μερικές φορές, όμως, και η ανθρώπινη

Το αυτοκινούμενο όχημα. Παντός καιρού και πασών συνθηκών μάς οδηγεί σε σκηνικά παραμυθένια.

παρέμβαση οδηγεί σε ανάλογα αποτελέσματα. Και να, σαν μια μικρή κοσμογονία δημιουργήθηκε μια τεχνητή λίμνη στα 1.350 μέτρα, μέσα στην πυκνή βλάστηση και στο αλπικό τοπίο. Μικρή η λίμνη, περίπου 11 τ.χλμ., με βάθος που ποικίλλει: αλλού λιγότερο από ένα μέτρο, αλλού φτάνει τα 7 μέτρα ή ακόμα και τα 80 κοντά στο φράγμα της Δ.Ε.Η. Πρόκειται για τη λίμνη πηγών Αώου, τεχνητή αλλά με εκατό τοις εκατό φυσική ομορφιά, με πλούσια χλωρίδα και πανίδα, με υπέροχα νερά και επιβλητικά λιβάδια, εντελώς στην καρδιά της Πίνδου, κάπου ανάμεσα στο εθνικό πάρκο Βάλια Κάλντα και στο εθνικό πάρκο Βίκου-Αώου. Λιμνούλες, ρυάκια, περιμετρικά λιβάδια, δαντελωτή ακτογραμμή, καταπράσινα φιόρδ και νησάκια, αυτή είναι η νέα εικόνα του οροπεδίου. Στην ανατολική όχθη υπάρχει δάσος με μαύρα πεύκα, στη δυτική όχθη δάσος με οξιές. Όσο για την πανίδα, η ποικιλία της εκπλήσσει: κούκοι, μαύροι πελαργοί, αλκυόνες, μπεκάτσες, αλλά και σαλαμάνδρες, βατράχια, αρκούδες, λύκοι, λαγοί και αλεπούδες, ακόμα και ζαρκάδια. Τα νερά της λίμνης φιλοξενούν τρίτωνες –λόγω του υποαλπικού κλίματος– χέλια, πέστροφες, γριβάδια.

Μελισσοκόμος στα λιβάδια περίξ της λίμνης επί το έργον
Ένα λιβάδι όλο μαρούλια στις όχθες της τεχνητής λίμνης

Τόπος ιδανικός για πεζοπορίες στον γύρο της λίμνης ή χοροπηδητά στα λιβάδια. Στη διαδρομή είδαμε όμορφες καλλιέργειες, περιποιημένες, με τη γεωμετρία σύμμαχο, με μαρούλια, πατάτες και φυτώρια από φράουλες, καλλιεργητές και μελισσοκόμους επί το έργον. Πρόβατα και κασίκια είναι οι κυρίαρχοι του δρόμου. Πρέπει να περιμένεις να περάσουν, να τα μετρήσεις κι εσύ, να τα χαρείς. Κι αν το χέρι σου αυτόματα πάει προς την κόρνα, συγκρατήσου κι απόλαυσε το κοπαδιαστό περπάτημα και το χαρωπό σκαρφάλωμά τους.

Ανατολικό Ζαγόρι, το Βλαχοζάγορο

Το τοπωνύμιο Ζαγόρι προέρχεται από τη σλαβική πρόθεση Za (=πίσω) και την αιτιατική του ουσιαστικού goga (=βουνό), είναι δηλαδή η περιοχή πίσω από το βουνό. Κατά την Τουρκοκρατία, το Ζαγόρι τελεί

Μια βουκολική
μορφή κατάληψης
οδοστρώματος

Επάλληλα στρώματα
πράσινου και γαλάζιου
όλων των αποχρώσεων

υπό προνομιακό καθεστώς αυτονομίας και αυτοδιοίκησης κι έτσι αναπτύσσεται οικονομικά και ακμάζει. Μέσα σε μια εκπληκτική ορεινή φύση με πυκνά δάση ξεφυτρώνουν τα χωριά του ανατολικού Ζαγορίου. Το Γρεβενίτι, το Φλαμπουράρι, το Τρίστενο απλώνονται ειρηνικά και μακαρίως διαφυλάττοντας την πολιτιστική παράδοση, όχι όμως τον αριθμό των κατοίκων τους. Γενικά τα χωριά μοιάζουν μεταξύ τους, καθώς διασώζουν την ηπειρώτικη αρχιτεκτονική και τους κανόνες του ορεινού κοινοτικού βίου. Σύμφωνα με αυτούς, το χωριό αναπτύσσεται γύρω από μια κεντρική πλατεία, δημιουργώντας, συνήθως, τρεις συνοικίες, την άνω, τη μεσαία και την κάτω. Το μεσοχώρι είναι το κέντρο του χωριού. Εκεί οδηγούν τα σοκάκια, όλα τα πετρόχτιστα καλντερίμια. Η πλατεία είναι το κέντρο κοινωνικών, οικονομικών και πολιτιστικών δραστηριοτήτων. Πλακόστρωτη, με βρύση, πλάτανο και με τη λιθόκτιστη κυκλική ή οκταγωνική κατασκευή γύρω του, ιδανικό μέρος για να ξαποστάσεις. Τα υπεραιωνόβια πλατάνια είναι πλέον μνημεία της φύσης. Τα κλαδιά τους αγκαλιάζουν τις πλατείες από άκρη σε άκρη, προσφέροντας φιλόξενη σκιά, που αν είχαν στόμα, πολλά θα είχαν να διηγηθούν. Γύρω από την πλατεία είναι το κοινοτικό κατάστημα, το χάνι, το δημοτικό σχολείο και η εκκλησία. Δηλαδή όλες οι μορφές εξουσίας της κοινότητας. Αμέσως μετά, διαμορφώνεται ένας κύκλος που συγκεντρώνει τις οικίες των ευπορότερων οικογενειών, ενώ στον επόμενο ομόκεντρο κύκλο υπάρχουν οι κατοικίες των λιγότερο εύπορων, με τα ίδια δομικά υλικά, αλλά μικρότερες σε μέγεθος. Η διάνοιξη αμαξιτού δρόμου επέφερε αλλοιώσεις στην παραδοσιακή οικιστική δομή, καθώς η πλατεία έχασε την παραδοσιακή της χρήση. Ειδικά όταν η επαρχιακή οδός κατασκευάστηκε στις παρυφές του οικισμού, όπως συνέβη στο Γρεβενίτι. Σκάλες, γεφύρια, νερόμυλοι, βρύσες,

αλώνια, αναβαθμοί, χάνια βρίσκονται διάσπαρτα, αισθητικά ενσωματωμένα και οργανικά δεμένα με τον περιβάλλοντα χώρο. Εναρμονίζονται και συνδέονται, όχι μόνο με σπίτια, πλατείες, εκκλησίες, μοναστήρια, ξωκλήσια, αλλά και με μεμονωμένα δέντρα, άλση, δάση, βράχους, σπηλιές, πηγές, ποτάμια. Η βρύση των χωριών τηρεί τις προδιαγραφές της ζαγορίας αρχιτεκτονικής. Φτιαγμένη από ντόπια πέτρα, με όλη την τέχνη των μαστόρων, αποτελεί ακόμη και σήμερα κομβικό σημείο και υποχρεωτικό πέρασμα. Στο παρελθόν βέβαια ήταν πολλαπλάσια συνδεδεμένη με την κοινωνική ζωή και τον συναισθηματικό κόσμο των ανθρώπων. Πόσες προσμονές, πόσοι έρωτες και πόσα πάθη πότισαν τον αέρα γύρω της;

Κι αν πας Μαλάμω μ' για νερό, και 'γω στη βρύση καρτερώ...

Και οι εκκλησίες στο Ζαγόρι ακολουθούν την δική τους αρχιτεκτονική. Χτισμένες με υλικά του τόπου, πέτρα και ξύλο, είναι απόλυτα εναρμονισμένες με το φυσικό περιβάλλον. Έχουν μεγάλο εξωτερικό υπόστεγο με καμάρες, σαν ένα είδος προθαλάμου που προστάτευε τους πιστούς από τα καιρικά φαινόμενα. Σε πολλές εκκλησίες μοναστηριών η πόρτα είναι πολύ χαμηλή. Ο λόγος; Να αποτρέπεται η είσοδος καβάλα στο άλογο!

Ο πληθυσμός των χωριών ξεγελά, καθώς διακρίνεται σε τρία αριθμητικά μεγέθη: ο απογραφικός, ο πραγματικός και ο θερινός. Συνήθως ο μόνιμος πληθυσμός είναι ο μισός του πληθυσμού της απογραφής, ενώ ο θερινός πληθυσμός είναι ο τριπλάσιος του πραγματικού. Αν έρθεις καλοκαίρι, αναρωτιέσαι από πού ξεφύτρωσαν τόσα παιδιά. Το χωριό γεμίζει νεανικές φωνές και θυμίζει εποχές που λειτουργούσε το δημοτικό σχολείο. Το καλοκαίρι, ξεχνάμε την πραγματικότητα και το επαναλαμβανόμενο μοτίβο της που ισχύει σε όλα τα ορεινά

Τι να πρωτοφωτογραφίσεις, τι να πρωτοθαυμάσεις στην παραμυθένια λίμνη με τα νούφαρα

χωριά της ελληνικής περιφέρειας. Η πυραμίδα των ηλικιών γερασμένη, έντονη εγκατάλειψη και ελάχιστες παραγωγικές δραστηριότητες. Το δάσος και η κτηνοτροφία, παρά τη στασιμότητά τους, συμβάλλουν στην οικονομική ζωή του τόπου αλλά δεν συγκινούν τους νεότερους για να μείνουν στη γενέτειρα ή να επιστρέψουν. Η τουριστική ανάπτυξη, όπου είναι δυνατή, αποτελεί προς το παρόν το μοναδικό κίνητρο.

Τα γεφύρια

Το δύσβατο της περιοχής, το έντονο ανάγλυφο, τα πολλά ποτάμια και ρέματα, ειδικά κατά τους χειμερινούς μήνες, επέβαλαν την κατασκευή γεφυριών. Κατά την ακμή του Ζαγορίου χρηματοδότησαν πλούσιες οικογένειες. Σήμερα, περίπου σαράντα πέντε πέτρινα γεφύρια, μικρά

ή μεγάλα, με ένα, δυο ή και τρία τόξα, σώζονται στο Ζαγόρι, διάσπαρτα σε όλη την έκτασή του, αξεπέραστα δείγματα της λαϊκής αρχιτεκτονικής. Πέτρινα και θολωτά, με καμάρες από πέτρα, με το νερό να κυλά από κάτω τους αήττητο. Συνεχίζει το δικό του ταξίδι προς τη θάλασσα, αδιαφορώντας για τα γήινα και τα ανθρώπινα. Ανθρώπινο έργο και η ζεύξη των ποταμών. Υπακούει φυσικά στους όρους της φύσης, καθώς κανένα γεφύρι δεν προσβάλλει την αισθητική του χώρου. Δυο γεφύρια είδαμε. Χαρακτηριστικό τους η καλαισθησία, η κατασκευαστική τόλμη, η απλότητα συνάμα με τη λειτουργικότητα, υποδείγματα άριστης τεχνικής γνώσης των πρωτομαστόρων.

Ο κόσμος φτιάχνουν εκκλησιές, φτιάχνουν και μοναστήρια, φτιάχνουν και πετρογέφυρα για να περνάει ο κόσμος.

Σαν εφηβικό κεφάλι με
μαλλιά καρφάκια, της
Γκούρας το γεφύρι

Της Γκούρας το γεφύρι
Νοτιοδυτικά του Τρίστενου, στα 800 μέτρα από τον δρόμο, μετά από δεκαπέντε λεπτά περπάτημα βρήκαμε το ρέμα της Γκούρας -που καταλήγει στον Βάρδα ποταμό- και το ομώνυμο γεφύρι. Το γεφύρι της Γκούρας είναι μονότοξο, με λιθόστρωτο κατάστρωμα, ενώ το στηθαίο αποτελείται από ορθογώνιες ανισούψεις πέτρες, τοποθετημένες όρθια, με συμμετρικό τρόπο. Σαν εφηβικό κεφάλι με μαλλιά καρφάκια, έτσι μας φάνηκε από κάτω. Αρκετά ξεχτένιστο. Αναμαλλιασμένο από τα ξερόχορτα και τα αγκάθια το βρήκαμε, όταν περπατήσαμε πάνω στην πέτρινη ράχη του και θαυμάσαμε τα δημιουργήματα της φύσης γύρω μας.

Της Κούρτιας το γεφύρι
Στη θέση Κούρτια ή Κούρτιανη (που σημαίνει λυκότοπο, καθώς kurt = λύκος στα τούρκικα) το γεφύρι που γεφυρώνει τον ποταμό Βάρδα είναι δίτοξο με δυο επιπλέον ανακουφιστικά ανοίγματα. Η θέση του υπήρξε σταυροδρόμι δυο σημαντικών αρτηριών επικοινωνίας: η μία διέσχιζε όλα τα τμήματα του Ζαγορίου, ενώ η άλλη οδηγούσε από τα Γιάννενα στα Γρεβενά μέσω Βωβούσας. Μόνο 12 λεπτά μακριά από το μοναστήρι της Βουτσάς, κατεβαίνοντας τον χωματόδρομο ανάμεσα στον αμπελώνα, βρήκαμε το ρυάκι. Το διασχίσαμε και σε

Της Κούρτιας το γεφύρι περιμένει τους διαβάτες του

Στο Τρίστενο, το πέτρινο γεφυράκι διασχίζει το ρέμα Γκούρα αποτελώντας ενιαίο αρχιτεκτονικό σύνολο μαζί με τον νερόμυλο

πέντε λεπτά φθάσαμε. Παρά την ευκολία της περιγραφής, υπήρχαν δυσκολίες. Η σήμανση ήταν ελλιπέστατη έως ανύπαρκτη, η διαδρομή μετά τη διάσχιση του ρυακιού ήταν μέσα σε χόρτα ξερά και αγκαθωτά, ενώ το γεφύρι ήταν ακαθάριστο. Ούτε οι ντόπιοι δεν ήξεραν πλέον πού ακριβώς βρίσκεται το γεφύρι και σε ποια κατάσταση θα το βρίσκαμε. Αν και πολύ προσιτό, μας φάνηκε σχεδόν απρόσιτο. Παρόλα αυτά η επιγραφή δίπλα στο γεφύρι ήταν ολοκαίνουργια και εξαιρετικά κατατοπιστική, γεγονός αντιφατικό και αρκετά σουρεαλιστικό.

*Τον πήραν τον Κολιό, τον πήραν οι μαστόροι
παιδί από το σχολειό να μάθει πηλοφόρι.
(Το μαστορόπουλο, Γιώργος Κοτζιούλας)*

Το χτίσιμο των γεφυριών το αναλάμβαναν οι κιοπρουλήδες (από την τουρκική λέξη *Köprü* = γέφυρα). Μπροστά ο πρωτομάστορας κι έπειτα οι καλφάδες: οι πελεκάνοι, οι χτίστες, οι μαραγκοί, οι ασβεστάδες, οι νταμαρτζήδες. Τελευταία τα μαστορόπουλα και στα μουλάρια τα εργαλεία. Οι κιοπρουλήδες έφευγαν του Άη Γιώργη για την ξενιτιά, όπου πελέκαγαν και χτίζανε, ενώ επέστρεφαν του Άη Δημήτρη. Σήμερα τα γεφύρια, μπορεί να έχουν χάσει τη βασική επικοινωνιακή ανάγκη που ικανοποιούσαν αλλά συνεχίζουν να λειτουργούν ως σύμβολα. Η γυναίκα του πρωτομάστορα, η ανθρωποθυσία, το στέριωμα ενός μεγάλου δημόσιου έργου, το τίμημα για τη στερέωσή του.

Αν δεν στοιχειώσετε ανθρωπο, γιοφύρι δεν στεριώνει...

Πλατεία Γρεβενιτίου γεράτη παιδιά χωρίς κινητά. Δυστυχώς, μόνο τον Δεκαπενταύγουστο

Το Τρίστενο

Το Τρίστενο βρίσκεται στις δυτικές πλαγιές της κεντρικής οροσειράς της Πίνδου σε υψόμετρο 940 μέτρων. Σήμερα λέγεται Τρίστενο από τα τρία στενώματα ανάμεσα σε λόφους που τα διαρρέουν χείμαρροι, όμως το παλιό του όνομα, μέχρι το 1927, ήταν Δρεσενίικον της Επαρχίας Δωδώνης. Όπως και τα υπόλοιπα χωριά του ανατολικού Ζαγορίου, έτσι και το Τρίστενο κήκε από τους Γερμανούς το 1943, με αποτέλεσμα να αλλοιωθεί η αρχιτεκτονική του. Ωστόσο η εκκλησία του Αγίου Γεωργίου διασώζει την κλασική ζαγορίσια αρχιτεκτονική. Σημείο αναφοράς του χωριού είναι ο παραδοσιακός πέτρινος νερόμυλος. Αρχικά ήταν διπλός, με δύο μονάδες παραγωγής, με δυνατότητα να αλέθει 100 οκάδες δημητριακών την ώρα. Αν θέλετε να πλύνετε τις φλοκάτες και τις κουβέρτες σας, στο Τρίστενο θα βρείτε νεροτριβή σε λειτουργία. Εκεί μας ξενάγησαν δυο παιδιά των καλοκαιρινών διακοπών, που έρχονται στους παππούδες τους και ξεκαλοκαιριάζουν στο χωριό. Για μένα αυτό

ήταν συγκινητικό, γιατί το καλοκαίρι στο χωριό με τον παππού και τη γιαγιά, με τους φίλους και τα ξαδέφια που βλέπεις την ίδια εποχή κάθε χρόνο, χτίζει μνήμες που θα τις κουβαλάς ανεξίτηλες μαζί σου, όταν πλέον θα είσαι εσύ -αν είσαι τυχερός- ο παππούς ή η γιαγιά που θα υποδέχεται τα παιδιά στο χωριό. Ξεκουραστήκαμε «Στου Θανάση», στην κεντρική πλατεία, όπου θα βρεις ό,τι επιθυμείς, από καφέ και φαγητό μέχρι μουσική και εξαιρετικό φωτογραφικό υλικό που απεικονίζει μια άλλη εποχή.

Το Γρεβενίτι

Μόλις 2 χιλιόμετρα πιο μακριά από το Τρίστενο απλώνεται το Γρεβενίτι, χτισμένο σε υψόμετρο 980 μέτρων, 44 χιλιόμετρα μακριά από τα Γιάννενα. Είναι ένα από τα βλαχοχώρια της περιοχής του Ζαγορίου και οι κάτοικοί του ασχολούνται με την κτηνοτροφία και την υλοτομία. Πάμπολλες οι βρύσες και τα τρεχούμενα νερά του και η θέα υπέροχη. Είναι χαμένο μέσα στο πράσινο, περιβάλλεται από δάση. Σε αλλοτινές εποχές το Γρεβενίτι

Οι καλύτεροι
ξεναγοί στα
στενά του
Τρίστενου

Πλατεία Γρεβενιτίου: παιδιά, μπάλες και καφενεμία δίνουν ζωή στην πλατεία

Ο Βασίλης, μορφή του Γρεβενιτίου, γνώστης της φύσης και της ζωής

Κρυφτό στον τεράστιο πλάτανο. Ψάξε ψάξε, δεν θα με βρεις

ήταν ένα από τα πιο ονομαστά κεφαλοχώρια του ανατολικού Ζαγορίου, με σχολαρχείο και ειρηνοδικείο, με το Μαλάμειο νοσοκομείο. Η κεντρική εκκλησία του χωριού, στο Μεσοχώρι, είναι αφιερωμένη στην Κοίμηση της Θεοτόκου και μπροστά της βρίσκεται η μεγάλη πλατεία με τον πλάτανο και το παλιό σχολείο. Άλλη εκκλησία του χωριού είναι αυτή του Αγίου Δημητρίου, με ενδιαφέρουσες αγιογραφίες του 17ου αιώνα, όπου βρίσκεται σήμερα το νεκροταφείο. Την περίοδο της Κατοχής, το Γρεβενίτι, όπως και άλλα χωριά του Ζαγορίου, πλήρωσε βαρύ φόρο αίματος, πυρπολήθηκε από τους Γερμανούς. Σήμερα χαρακτηρίστηκε «Μαρτυρικό χωριό» και προς τη μνήμη των 22 εκτελεσθέντων κατοίκων κατασκευάστηκε μνημείο με τα ονόματά τους.

Οι πολιτιστικοί σύλλογοι είναι αυτοί που μεσολαβούν ανάμεσα στο σήμερα και το χθες όλων των χωριών της περιοχής. Στο Γρεβενίτι, στο εξαιρετικό «Πετριδίειον Μορφωτικών Κέντρον», παρακολουθήσαμε ομιλία με θέμα την ενδυμασία και την εξέλιξή της. Παράλληλα, εξελισσόταν φωτογραφική έκθεση, ενώ ακολουθούσαν άλλες ενδιαφέρουσες ομιλίες και εκδηλώσεις τις επόμενες μέρες. Οι λαογραφικές μελέτες και καταγραφές κάνουν τους νέους να μαθαίνουν και τους μεγαλύτερους να θυμούνται. Οι αυθεντικές φορεσιές καταστράφηκαν με το κάψιμο του χωριού κατά τη γερμανική κατοχή κι έτσι η αγωνία των καταγραφών για την ορθή απόδοση των φορεσιών ήταν έκδηλη. Από το Γρεβενίτι κατάγεται ο ιστορικός

Η Βασιλεία
στον μπαχτσέ
της στο
Γρεβενίτι.
Προϊόντα
από την
παραγωγή στην
κατανάλωση

Στα μικρά ορεινά χωριά τα παντοπωλεία, περιποιημένα και τακτοποιημένα, πραγματικά πωλούν τα πάντα

και ερευνητής Λέανδρος Βρανούσης που εκπροσωπεί την πρώτη μεταπολεμική γενιά νεοελληνιστών. Πεδία έρευνάς του, το έργο του Ρήγα Φεραίου και των προδρόμων του, η διάδοση των φαναριώτικων τραγουδιών και οι συγκριτικές ανιχνεύσεις τους στον βαλκανικό χώρο.

Με κέντρο το Γρεβενίτι κάθε χρόνο διοργανώνεται από τον δήμο Ζαγορίου και την εταιρεία P&I ποδηλατικός αγώνας «Greveniti Bike by P&I», αφιερωμένος στην Ημέρα Μνήμης για τα Μαρτυρικά χωριά. Είναι μια εμβληματική διαδρομή, Γρεβενίτι - Φλαμπουράρι - Ελατοχώρι - Κήποι - Μανιατάδες, που συνδέει την ιστορική μνήμη των μαρτυρικών χωριών του Ζαγορίου. Φέτος οι συμμετοχές ξεπέρασαν τις 136, γεγονός

που δηλώνει τη δυναμική του εγχειρήματος. Μετά το Γρεβενίτι, προς την κατεύθυνση της Βωβούσας, υπάρχει το ρέμα της Ζουρίκας, τα νερά του οποίου χρησιμοποιούνται για την εκτροφή πέστροφας. Εκεί κοντά βρίσκεται και η λίμνη Καπετάνου ή «λίμνη με τα νούφαρα». Περίπου δύο στρέμματα η έκτασή της και 180 μέτρα η περιμέτρός της. Ένας μυστικός βιότοπος κρυμμένος ανάμεσα σε ψηλά μαύρα πεύκα και οξιές με παγκάκια για ανάπαυλα και πικ νικ. Τα νούφαρα στην επιφάνεια της λιμνούλας μοιάζουν σαν να βγήκαν από παραμύθι. Αν εστιάσεις θα δεις τρίτωνες, νερόφιδα και βατράχια, σπάνια λουλούδια, ορχιδέες και υδρόφιλα φυτά. Μόνο προσοχή. Όταν σκύψεις στα νερά της λίμνης, θυμήσου τον Νάρκισσο!

Το Εντευκτήριο του Πολιτιστικού συλλόγου στο Φλαμπουράρι. Πετρόχτιστα καλυτερίμια που συνιστούν δίκτυο λιθόστρωτων δρόμων, ακτινωτής μορφής, από την πλατεία ως τις παρυφές του οικισμού

Το χρώμα των λουλουδιών και του ξενώνα αποτελεί ευχάριστη ανάπαυλα από το πράσινο του τοπίου

Πέτρα και πράσινο επικρατούν παντού, σε αγαστή συνεργασία. Το απόλυτο χαρακτηριστικό της πειρώτικης αρχιτεκτονικής

Το Φλαμπουράρι

Μια πανέμορφη καταπράσινη διαδρομή 11 χιλιομέτρων ενώνει το Γρεβενί με το Φλαμπουράρι, σε υψόμετρο 1001 μέτρων. Ανάμεσα σε πλούσια δάση πεύκης και οξιάς με άφθονες δροσερές πηγές γύρω μας. Όπως το Γρεβενί και το Τρίστενο, έτσι και το Φλαμπουράρι, γνώρισε την καταστροφική manía των Γερμανών που το πυρπόλησαν δυο φορές. Το χωριό έχασε μεγάλο μέρος από την παλιά αρχιτεκτονική του φυσιογνωμία, ωστόσο διασώθηκε η εκκλησία του Αγίου Νικολάου, χτισμένη το 1774, με εξαγωνικό καμπαναριό και μεγάλο χαγιάτι. Και στο Φλαμπουράρι το μοτίβο επαναλαμβάνεται. Πέτρα και πράσινο επικρατούν παντού όπως και το τρίπτυχο εκκλησία-πλατεία-σχολείο χωρίς παιδιά. Ωστόσο τα παιδιά του Δεκαπενταύγουστου δίνουν ζωή στην πλατεία, με τις μπάλες και τα παιχνίδια που θυμίζουν άλλες εποχές. Αλήθεια, ποιος παίζει για

κρυφτό και κυνηγητό στις πόλεις; Κάποιοι από τα γύρω τραπέζια ενοχλούνται από τις μπάλες και τις φωνές των παιδιών. Ίσως, όμως, θα έπρεπε να ενοχλούνται περισσότερο από την εκκωφαντική σιωπή των παιδιών, όταν βυθίζονται στον κόσμο του κινητού. Στο Φλαμπουράρι υπάρχουν οι εγκαταστάσεις κατασκηνώσεων του προσκοπικού καταφυγίου «Αρκουδόρεμα» κι έτσι για λίγες μέρες τον χρόνο οι νεαροί κατασκηνωτές μειώνουν αισθητά τον μέσο όρο ηλικίας των κατοίκων. Τέσσερις είναι οι κορυφές που συγκινούν ορειβατικούς συλλόγους: Τσοούκα Ρόσσα, Τσοούκα Τζίνα, Φλέγγα και Φλάμπουρα. Τσοούκα είναι στα βλάχικα η κορυφή. Διοργανώνονται ορειβατικές διαδρομές, όχι όμως πεζοπορικές, γιατί η οργιώδης βλάστηση εξαφανίζει τα μονοπάτια μεταξύ των χωριών.

Στα όρη βγαίνει κάπαρη, τα λόγια είναι ζάχαρη...

Ιερά Μονή Πωγωνιωτίσσης Βουτσάς

Η μονή Βουτσάς ή Βουτσάς, το παλαιότερο μοναστήρι της περιοχής, αφιερωμένη στην Κοίμηση της Θεοτόκου, βρίσκεται ανάμεσα στα χωριά Γρεβενίτι, Φλαμπουράρι και Δόλιανη. Ανάμεσα στη δασωμένη πλαγιά και στον μεγάλο αμπελώνα, πάνω από τη ανατολική όχθη του ποταμού Βάρδα. Είναι χτισμένη σε κομβική θέση, επί της βασιλόστρατας, που οδηγούσε προς την Κωνσταντινούπολη. Το δρομολόγιο αυτό ακολούθησε και ο αυτοκράτορας Κων/νος Πωγωνάτος (668-685 μ.Χ.) επιστρέφοντας από τη Σικελία, ιδρύοντας κατά τη διαδρομή μερικά από τα πιο αξιόλογα μοναστήρια, όπως της Μολυβδοσκεπάστης στην Κόνιτσα και της Βουτσάς στο Ζαγόρι. Το μοναστήρι καταστράφηκε κατά την άλωση της Ηπείρου από τους Τούρκους το 1430 και σώθηκε μόνο το καθολικό του. Το καθεστώς αυτοδιαχείρισης των κοινοτήτων δεν επέτρεψε την εγκατάσταση τουρκικών πληθυσμών και την κατασκευή τεμενών και τζαμιών, κι έτσι η μονή για αιώνες στάθηκε το θρησκευτικό κέντρο του ανατολικού Ζαγορίου, εκεί όπου οι περαστικοί και οι πιστοί έβρισκαν καταφύγιο. Το ολοκαύτωμα του Γρεβενιτίου το 1943 άφησε το «Μοναστήρι» μισορειπωμένο, τα χωριά της περιοχής καρβουνιασμένα, τα ξύλινα δοκάρια να καπνίζουν, ερειπωμένα αποκαΐδια. Μετά από κάποια χρόνια αδράνειας, μαρasmus και ερήμωσης, η μονή παραμένει το ταπεινό ψυχοαστήριο που γαληνεύει τις ψυχές, το μνημείο που ενώνει το παρόν με το βυζαντινό παρελθόν. Σήμερα σώζονται με πολλές ανακατασκευές το καθολικό, τα συγκροτήματα κελιών, ο περιμετρικός οχυρωματικός τοίχος και οι τοιχογραφίες με τα ποικίλα εικονογραφικά θέματα. Ενδιαφέρον έχει το κρασί που παράγει το μοναστήρι, φημίζεται γι' αυτό. Διαθέτει έναν από τους μεγαλύτερους και πιο ορεινούς μοναστηριακούς αμπελώνες. Στα 85 στρέμμάτα του καλλιεργούνται οι ποικιλίες Cabernet Sauvignon, Merlot, Gewürztraminer, Βλάχικο και μία μοναδική στον κόσμο ντόπια ποικιλία, η «Βλαχαβόνα».

Μικρό πρόβλημα παρατηρήσαμε στο θέμα της πρόσβασης στο μοναστήρι, καθότι δεν υπήρχε σαφές ωράριο επισκέψεων. Χτυπήσαμε το κουδούνι και μας άνοιξε ο καλόγερος. Στις 22 Αυγούστου γίνεται εσπερινός και πανηγύρι, με τα σύγχρονα δεδομένα των πανηγυριών, απέχοντας ίσως από την παλιά σημασία τους, τότε που το πανηγύρι σήμαινε «*συνοδοιορρείν, συνεύχεσθαι και συνεορτάζειν, συνευχεϊσθαι, συναφηγείσθαι και συνευφραίνεσθαι, συνάδειν, συγχορεύειν και συναποχωρείν*». Αυτή ήταν η ζωή των ανθρώπων όταν ήξεραν λιγότερα, ζούσαν λιτότερα, αρκούσαν σε όσα τους έδινε η φύση και τα έργα των χειρών τους.

Αυτοκινούμενη διαβίωση

Σχετικά με την εμπειρία της αυτοκινούμενης διαβίωσης στο Ζαγόρι το απόλυτο πλεονέκτημα είναι οι συνεχόμενες εναλλαγές εικόνων. Ειδικά όταν αλλάζεις τόπο διανυκτέρευσης. Ταξιδεύοντας με το καβούκι σου σαν τη χελώνα έρχεσαι πιο κοντά στη φύση. Γιατί εκεί είναι το σπίτι σου για λίγες ή πολλές ημέρες, ανάλογα με τις αντοχές σου. Είτε δίπλα στη λίμνη είτε κάτω από δέντρα, είτε κοντά σε οικισμό είτε στην απομόνωση, σε όρη και σε βουνά, σε δάση και πλαγιές, εσύ επιλέγεις. Ένα ξενοδοχείο σε ρόδες! Η σκηνή οροφής σου επιτρέπει να ξυπνήσεις και να αντικρίσεις το πρωί το τοπίο που διάλεξες το προηγούμενο βράδυ. Σε όλα τα χωριά μας εντυπωσίασε, αν και απολύτως αναμενόμενο στην «εΰανδρο» Ήπειρο, το φαινόμενο της ευεργεσίας ή αλλιώς της αθανασίας μέσω της δωρεάς. Πέρα όμως από τους ευεργέτες υπάρχουν και οι απλοί άνθρωποι του τόπου. Ο Χριστόδουλος και η Μαίρη που κρατάνε το καφεείο στο χάνι στο Γρεβενίτι, η Μαρία στην πλατεία στο Μεσοχώρι, ο Βασίλης που μας οδήγησε μέχρι τους κρυφούς καταρράκτες, η Βασιλεία με τις πίτες της και τόσοι άλλοι είναι άνθρωποι που νοιάζονται για τον τόπο τους και πεισματικά επιμένουν να τον αναδεικνύουν. Γιατί πράγματι το φυσικό περιβάλλον και τα μικρά χωριά που διατηρούν

Τα εικονογραφικά θέματα των τοιχογραφιών της μονής Βουτσά εντυπωσιάζουν πιστούς και φιλότεχνους

Η αναμφίβολης αξίας μοναστηριακή αρχιτεκτονική διακρίνεται στη μονή Βουτσά, θηροσκευτικό κέντρο του ανατολικού Ζαγορίου για αιώνες

ανόθευτο το παραδοσιακό τους χρώμα
αποζημιώνουν τον επισκέπτη.

Άιντε μια βραδιά στο Γρεβενίτι,
μια βραδιά στην Ήπειρο,
άιντε κάτω απ' τα δασά πλατάνια
στην πλατεία του χωριού.
Ωπωπωπωπω μάτια γαλιανά
μ' άναψαν φωτιά μέσα στην καρδιά...

Ευχαριστούμε την εταιρεία Odyssey Campers
για τη γνωριμία μας με τη διαβίωση πάνω

σε τέσσερις τροχούς. Το όχημα Τηλέμαχος,
μαζί με την Κίρκη, τη Ναυσικά, τον Νέστορα
και άλλα πέντε αυτοκινούμενα περιμένουν
όσους γοπεύονται από το roadtrip και
ζητούν κάτι διαφορετικό και πέρα από τα
συμβατικά.

Βιβλιογραφία

Νιτσιάκος Βασίλης, *Οι ορεινές κοινότητες της
Βόρειας Πίνδου*, εκδ. Πλέθρον.
Ράιος Δημήτριος, *Ιερά Μονή Βουτσάς*, Ιωάννινα,
2019